

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Bijdrage aan het Forum voor een rechtvaardige transitie

9 december 2022

Op 23 september 2022 heeft de federale minister voor Klimaat, Milieu, Duurzame Ontwikkeling en de Green Deal, Zakia Khattabi, de eerste fase van het Forum voor een rechtvaardige transitie gelanceerd. Er werd een brief en een vragenlijst opgestuurd naar 125 middenveldorganisaties in België. Het doel van de vragenlijst was om het georganiseerde middenveld in België te vragen om vanop het terrein en vanuit verschillende invalshoeken haar ervaringen, ideeën, bezorgdheden en wensen voor een rechtvaardig transitiebeleid in te dienen. De verzamelde bijdragen zullen dienen om de tweede fase van het Forum voor te bereiden, een collectieve fase waar de verschillende prioritaire thema's tijdens rondetafelgesprekken zullen worden uitgediept.

Hieronder vindt u de antwoorden van het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting op de vragenlijst.

1. Wat betekent de rechtvaardige transitie voor u?

Een rechtvaardige transitie is een transitie waarbij de gestelde doelen - om binnen de planetaire grenzen te leven - op een rechtvaardige manier worden bereikt, dit wil zeggen zonder iemand achter te laten. Daartoe moet volgens ons de nadruk worden gelegd op de eerbiediging van de mensenrechten, goed bestuur, en participatie van alle bevolkingsgroepen, met inbegrip van de meest kwetsbare, in het bijzonder mensen die in armoede en bestaansonzekerheid leven. Dit is bovendien het leidmotief van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties: 'to leave no one behind'.

2. Welke risico's kunnen er zich voordoen in het licht van de klimaatverandering en andere ecologische problematieken zoals biodiversiteitsverlies, grondstoffentekorten, milieuverontreiniging, droogte, overstromingen, ... voor de belangen die u behartigt?

Klimaat- en milieuveranderingen brengen de bestaande ongelijkheden scherp in beeld. In het licht van deze veranderingen stellen we - vooral voor mensen in armoede of bestaansonzekerheid - een

verergering van sociale problemen vast, een toename van armoede en uitsluiting, een afname van de effectiviteit van de mensenrechten, enzovoort.

Nu al zijn mensen in armoede meer dan andere bevolkingsgroepen blootgesteld aan milieuveranderingen en vervuiling. Dat is bijvoorbeeld gebleken bij de overstromingen in 2021 en de hittegolven van de afgelopen jaren. Mensen in armoede lijden vaak als eerste onder de gevolgen van klimaat- en milieuveranderingen, zonder dat ze de middelen hebben om zich ertegen te beschermen. Een slechte gezondheid kan hen ook vatbaarder maken voor deze gebeurtenissen. Er zij bovendien aan herinnerd dat mensen in armoede verhoudingsgewijs minder bijdragen tot milieuv vervuiling en minder CO² uitstoten dan anderen, en dus minder verantwoordelijk zijn voor de opwarming van de aarde, wat een extra onrechtvaardigheid vormt.

Daarenboven plukken ze niet of nauwelijks de vruchten van het beleid gericht op duurzaamheid. Veel beleidsmaatregelen die ecologisch gedrag en duurzaam leven aanmoedigen, zijn zo ontworpen dat ze meer ten goede komen aan rijkere burgers. Tegelijkertijd treffen maatregelen die vervuilend of energie-intensief gedrag ontmoedigen, mensen in armoede naar verhouding veel meer. Op het gebied van energie bijvoorbeeld, hebben mensen in armoede niet de mogelijkheid om over te schakelen op niet-fossiele energiebronnen en worden zij sterk getroffen door de huidige energiecrisis.

3. Welke sectoren, bedrijven, werknemers en personen lopen het meeste risico tijdens de transitie? Waarom?

Inmiddels is gebleken dat milieuongelijkheden sociale ongelijkheden bestendigen en versterken: mensen in armoede en bestaansonzekerheid worden het eerst en het meest getroffen, terwijl zij weinig of geen middelen hebben om zich te beschermen of aan te passen. Zij zijn ook het slachtoffer van het Mattheuseffect van beleidsmaatregelen, een fenomeen waarbij bepaalde beleidsmaatregelen systematisch meer worden gebruikt door de meer welvarende bevolkingsgroepen, terwijl mensen in armoede er geen of veel minder toegang toe hebben.

Een aantal van deze ongelijkheden zijn maar al te bekend en kunnen grote obstakels vormen voor een rechtvaardige transitie. Wat gezondheid betreft, blijven de verschillen in gezonde levensverwachting alarmerend (op basis van het opleidingsniveau bedraagt de ongelijkheid in levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen 8,3 jaar¹). Wat digitalisering betreft, bedraagt volgens de laatste statistieken de digitale kloof in België 40 %². Het risico op uitsluiting is dus zeer groot.

¹ Voor concrete cijfers, zie de rubriek [Feiten en cijfers](#) op de website van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, fiche: Bestaat er een sociale gezondheidskloof ?

² Koning Boudewijnstichting (2022). [Barometer digitale inclusie](#), Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2022. Zie ook de rubriek [Feiten en cijfers](#) op de website van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, fiche: Is er werkelijk een digitale kloof?

4. Welke maatregelen moeten de overheden in dit land volgens u zeker nemen om te verzekeren dat de transitie richting een duurzame economie en samenleving rechtvaardig verloopt?

Het klimaatbeleid - en de uitvoering van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen - moet een sterkere sociale dimensie krijgen, zodat ook mensen in armoede hun situatie kunnen zien verbeteren. Niemand achterlaten betekent dat armoedebestrijding centraal moet staan in het duurzaamheidsbeleid.

De verschillende regeringen van het land - maar ook elkeen die initiatieven voor meer duurzaamheid neemt - zouden systematisch armoedesituaties als toetssteen en vertrekpunt moeten gebruiken in de realisatie van grondrechten voor iedereen. Dit kan bijvoorbeeld door het mogelijke effect van een beleid of maatregel op mensen in armoede van meet af aan te evalueren (ex ante evaluatie), zodat het zo nodig kan worden aangepast. Het is essentieel om mensen in armoede en verschillende belanghebbende actoren bij dit proces te betrekken.

De Verslagen '[Duurzaamheid en armoede](#)' en '[Solidariteit en armoede](#)' van het Steunpunt tot bestrijding van armoede schetsen verschillende pistes naar een meer rechtvaardige en duurzame samenleving. Er worden verschillende wegen ontwikkeld:

- de verantwoordelijkheid van de staat voor duurzaamheid, namelijk de positieve en negatieve verplichtingen van overheden om de mensenrechten en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen voor hun burgers te verwezenlijken;
- een beleid dat gericht is op de doeltreffendheid van rechten door onder andere toegang tot de rechter en op de bestrijding van de non-take-up van rechten;
- goed bestuur op lange termijn, met nadruk op samenwerking tussen beleidsniveaus, evaluaties ex ante en ex post en automatisering van rechten;
- steun voor actoren en initiatieven voor verandering, met aandacht voor de participatie van mensen in armoede en de rol van de overheden daarbij;
- participatie van mensen in armoede aan beleidsprocessen;
- een rechtvaardige fiscaliteit die extreme rijkdom bestrijdt en eerlijke bijdragen en herverdeling mogelijk maakt, om een rechtvaardig duurzaamheidsbeleid en kwaliteitsvolle publieke diensten te financieren.

5. Wat moet er volgens u bereikt worden op het einde van de nationale Conferentie voor rechtvaardige transitie zodat we van een succes kunnen spreken?

Een ambitieus beleid voor duurzaamheid en armoedebestrijding vereist een sterke samenwerking, niet alleen op het terrein, maar ook en vooral tussen politieke actoren op alle beleidsniveaus en op alle bevoegdheidsgebieden. Deze Conferentie voor rechtvaardige transitie is een gelegenheid om samen te komen en een beleid te ontwikkelen dat duurzaamheid en armoede combineert, zodat niemand aan de kant wordt gelaten.

Daartoe achten wij het van essentieel belang voort te bouwen op de bestaande krachten en bijdragen (klimaattafels, VN-agenda 2030 met de SDG's en de Voluntary National Review, enzovoort), te zorgen voor daadwerkelijke participatie van mensen in armoede en te komen tot concrete acties.

Ten slotte hopen wij dat de Conferentie voor rechtvaardige transitie boodschappen kan overbrengen op Europees of internationaal niveau (in het kader van het Belgische EU-voorzitterschap).

6. Kent u inspirerende praktijken op het gebied van rechtvaardige transitie, in België of in het buitenland, in uw sector of in andere sectoren?

Er bestaan veel interessante initiatieven, elk op hun eigen schaal. In de tweejaarlijkse Verslagen '[Duurzaamheid en armoede](#)' en '[Solidariteit en armoede](#)' van het Steunpunt tot bestrijding van armoede worden verschillende voorbeelden genoemd, zoals de ontwikkeling van en steun aan de sociale economie. Deze laat toe om duurzame en kwaliteitsvolle banen te scheppen, vooral voor mensen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt.

Op het gebied van participatie en goed bestuur kunnen we verwijzen naar:

- de organisatie van een interministeriële Conferentie voor armoedebestrijding, zoals bepaald in het Samenwerkingsakkoord betreffende de bestendiging van het armoedebeleid. Dit is een sterk signaal van de bereidheid van de verschillende regeringen om samen te werken in de strijd tegen de armoede;
- het overleg dat wordt georganiseerd in het kader van de voorbereiding van de tweejaarlijkse Verslagen van het Steunpunt tot bestrijding van armoede. Dit overleg brengt mensen in armoede, hun verenigingen en diverse andere belanghebbende actoren samen. Zo kunnen mensen die gewoonlijk zelden worden betrokken bij de verschillende discussies, platforms en initiatieven over de toekomst van de planeet en haar bewoners, aan tafel worden uitgenodigd;
- de systematische analyses van het al dan niet opnemen van maatregelen, in de strijd tegen de non-take-up van rechten. Zie de [Analyse van de take-up en non-take-up van de Hello Belgium Railpass](#), uitgevoerd door het Steunpunt tot bestrijding van armoede.

7. Heeft u daarnaast nog bijzondere aandachtspunten of opmerkingen in het licht van het rechtvaardige transitiebeleid?

Publicaties van het Steunpunt tot bestrijding van armoede die relevant zijn in het licht van een rechtvaardige transitie:

- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2019). [Duurzaamheid en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2018-2019](#), december 2019.

- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2020-2021](#), december 2021.
- Van Hootegem Henk en de Vaal David (2022). [Hoe een rechtvaardige fiscaliteit een wapen tegen armoede is](#). In: *De gids op maatschappelijk gebied*, nr. 9, p. 46-53.
- Bauler T., Calay V., Fransolet A., Joseph M., Laurent E. (2021). [La transition juste en Europe: mesurer pour évoluer – Cahier de prospective de l’IWEPS N°6](#), Institut wallon de l’évaluation, de la prospective et de la statistique, Namur, oktober 2021.
- Blanckaert Christophe en Van Hootegem Henk (2021). [Nadenken over wat na de overstromingen, en niemand aan de kant laten staan](#) (opiniestuk). In: *Knack* (digitale editie), 9 augustus 2021.
- Persbericht ter gelegenheid van de Internationale dag voor de uitroeiing van armoede – [Sociale en klimaatrechtvaardigheid : dezelfde strijd !](#), 17 oktober 2020.
- Joseph Mélanie en Stroobants Veerle (2020). [Is iedereen mee? Dé vraag voor een duurzame toekomst](#). In : *Viewz*, 2020/3, 15 september 2020, p. 18-22.
- Van Hootegem Henk en Morel Thibault (2020). [Politique climatique et lutte contre la pauvreté : une même urgence !](#). In: *CPAS+*, nr. 05, mei 2020, p. 10-11.
- Joseph Mélanie en Stroobants Veerle (2020). [Klimaat en armoede, een kwestie van mensenrechten!](#) In: *De gids op maatschappelijk gebied*, nr. 3, p. 31-37.
- Morel Thibault en Stroobants Veerle (2020). [Klimaat en armoede zijn twee kanten van dezelfde uitdaging die dringend aangepakt moet worden](#). In: *Knack*, 17/02/2020.